

การศึกษาภาษาญี่ปุ่นด้านการฟังขั้นพื้นฐานของผู้เรียนชาวไทย —สภาพการณ์ และประเด็นที่ควรศึกษาต่อไป—

สุกัญญา ทองคีนอก

1. บทนำ

ในการศึกษาภาษาต่างประเทศ ทักษะด้านการฟังเป็นทักษะหนึ่งที่มีความสำคัญที่ผู้เรียนสามารถละเลยได้ แต่ งานวิจัยที่ศึกษาด้านการฟังภาษาญี่ปุ่นในประเทศไทยก็ยังมีไม่มากนัก

บทความนี้ได้สำรวจและศึกษาข้อมูลจากเอกสารอ้างอิงตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อวิเคราะห์สภาพการณ์ ข้อจำกัด ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการฟังภาษาญี่ปุ่น เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาการเรียนการสอน รวมถึงตำราภาษาญี่ปุ่นด้านการฟังขั้นพื้นฐานต่อไป

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 นิยามของ “ความสามารถด้านการฟัง”

トーンディノック(2004) ได้สรุปคำจำกัดความ “ความสามารถด้านการฟัง” โดยอ้างอิงจาก Gray & Wise (1995), Rivers and Temperley (1978), 石田 (1988) และ 木村 (1982) ดังนี้

“ความสามารถด้านการฟัง หมายถึง ความสามารถในการแยกหน่วยเสียง เข้าใจความหมายของคำ ไวยากรณ์ และจับประเด็นสำคัญได้ นอกจากนี้ยังรวมถึงความสามารถในการวิเคราะห์ข้อมูล และครอบคลุมไปถึงการคาดเดาใจความโดยอาศัยบริบทได้”

2.2 การสอนและฝึกหัดด้านการฟัง

เกี่ยวกับการสอนและฝึกหัดด้านการฟัง 石田(1988) และ 木村・阪田・窪田他 (1989) ได้เสนอการฝึกแบบ Minimal pair และ Dictation โดย Minimal pair นั้น คือการฝึกฟังในระดับคำหรือระดับประโยค มิใช่เพียงระดับหน่วยเสียง ส่วนการฝึก Dictation คือ ฝึกฟังแล้วเขียน โดยอาจเขียนทั้งประโยคหรือเดิมส่วนที่เว้นว่างไว้ นอกจากการฝึกทั้งสองแบบแล้ว 木村・阪田・窪田他 (1989) ยังได้เสนอให้ใช้วิธีฝึกฟังแบบจับใจความด้วย

เกี่ยวกับวิธีฝึกฟังแบบจับใจความ ก่อนหน้านั้น 土岐(1988) ได้เสนอว่าการฝึกควรใช้สิ่งต่อไปนี้ 1.) ความรู้เรื่องทั่วไป เช่น ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม สังคม เป็นต้น 2.) ความจำ เช่น ประโยคที่ทักทาย ส่วนต่าง ๆ 3.) ความรู้ทางด้านไวยากรณ์ 4.) กฎเกณฑ์ในเรื่องระบบเสียง 5.) ภาพ หรือวิทัศน์

นอกจากนี้ 松崎(2003) กล่าวถึงการฝึกฟังบทสนทนาว่า ไม่ใช่การฟังว่าใครพูดอะไรหรือพูดอย่างไร แต่ควรฝึกให้ผู้เรียนคิดว่า “ในสถานการณ์นั้นๆ เมื่อคู่สนทนาพูดมาแบบนั้น ผู้ฟังควรต้องคิดว่าจะต้องทำอะไรต่อไป”

สรุปได้ว่าการสอนและฝึกหัดด้านการฟังควรประกอบไปด้วย 1.) การฝึกแบบ Minimal pair 2.) การฝึกฟังแบบจับใจความ 3.) การฝึกฟังแบบคาดเดาจากบริบท 4.) การฝึกโดยใช้ทักษะด้านอื่นๆร่วมไปด้วย เช่น ฟังแล้วตอบ ฟังแล้วเขียน ฟังแล้วแสดงความคิดเห็น เป็นต้น

2.3 สิ่งที่เป็นปัญหาสำหรับผู้เรียนชาวไทย

スチャーダ (1987) กล่าวถึงสิ่งที่ปัญหาในการฟังภาษาญี่ปุ่น คือ 1.) เสียงในภาษาญี่ปุ่น 2.) คำศัพท์ 3.) ไวยากรณ์ 4.) รูปประโยค

บทความนี้ผู้เขียนจะขอลำดับถึงสิ่งที่ปัญหาสำหรับผู้เรียนชาวไทยก่อน ส่วนปัญหาในเรื่องคำศัพท์

ไวยากรณ์ และรูปประโยค จะศึกษาและกล่าวถึงในโอกาสต่อไป

2.3.1 เสียงพยัญชนะ

หากศึกษาเปรียบเทียบตารางแสดงสัทสัญลักษณ์ภาษาญี่ปุ่นและภาษาไทย จะพบว่าเสียงของภาษาญี่ปุ่นที่ไม่มีในระบบเสียงภาษาไทยคือ [g]、[ɸ]、[z]、[ʃ]、[ʒ]、[ts]、[dz]、[dʒ]、[ɕ]、[ɲ]、[ɳ]、[ɾ]

เสียง [ɸ]、[ɕ]、[ɲ]、[ɳ] แม้จะไม่มีในระบบเสียงภาษาไทย ก็ไม่เป็นปัญหาในการฟัง เนื่องจากไม่มีเสียงคล้ายคลึงกันอื่นจะทำให้เกิดปัญหาในการแยกเสียงเพื่อแยกความหมาย แต่เสียงที่เป็นปัญหาสำหรับผู้เรียนชาวไทยคือเสียง [g]、[z]、[ʃ]、[ʒ]、[ts]、[dz]、[dʒ]、[ɾ]

ผู้เรียนมีปัญหาในการแยกเสียงต่อไปนี้ 1.) เสียง [g] กับ [k] 2.) เสียง [z] กับ [s] 3.) เสียง [ʃ] กับ [tʃ] 4.) เสียง [ʃ] กับ [dz]、[dʒ] 5.) เสียง [ts] กับ [s] 6.) เสียง [ɾ] กับ [d]

2.3.2 เสียงกัก (促音)

促音 คล้ายเสียงตัวสะกดในภาษาไทย แต่ในภาษาไทย พยัญชนะและตัวสะกดนับรวมกันเป็นหนึ่งพยางค์ ไม่ได้นับแยกออกมาอย่างในภาษาญี่ปุ่นจึงมีบางกรณีที่ผู้เรียนฟังแล้วแยกไม่ออกเช่น じけん กับ じっけん

2.3.3 เสียงกึ่งสระ (拗音)

ภาษาไทยไม่มีเสียงกึ่งสระ ทำให้ผู้เรียนไม่คุ้นเสียงและฟังผิดได้ง่าย

2.3.4 Accent, Intonation, และ Prominence

ในภาษาไทย การขึ้นเสียงสูงต่ำขึ้นอยู่กับวรรณยุกต์ แต่ในภาษาญี่ปุ่น ซึ่งไม่มีระบบวรรณยุกต์ สำหรับคนไทยแล้วเมื่อฟังภาษาญี่ปุ่นอาจรู้สึกรู้ว่าเป็นภาษาที่ราบเรียบไม่มีเสียงสูงต่ำ แต่ในความเป็นจริงแล้วภาษาญี่ปุ่นมี Accent สูงต่ำซึ่งมีผลต่อความหมายของคำ หากผู้เรียนไม่สามารถแยกความแตกต่างของเสียงสูงต่ำ แยกการเว้นวรรคตอน หรือการลงเสียงหนักเบาในภาษาญี่ปุ่นได้ ก็ไม่สามารถเข้าใจความหมายในสารที่ผู้พูดส่งมาได้

3. สภาพการณ์การเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นด้านการฟังในเมืองไทย

ข้อมูลการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นระดับมัธยมปลายได้ค้นคว้ามาจาก 『タイ国日本語研究会』 (2002) ส่วนระดับมหาวิทยาลัยนั้น ได้ศึกษาจากหลักสูตรของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตหาดใหญ่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

3.1 ระยะเวลาที่เริ่มสอนและจำนวนชั่วโมง

รายละเอียดในเรื่องของระยะเวลาที่เริ่มสอนและจำนวนชั่วโมง มีดังต่อไปนี้

3.1.1 ระดับมัธยมปลาย

ในปีที่ 1 และ ปีที่ 2 ของการเรียน ไม่มีคอร์สการฟังโดยเฉพาะ การฝึกทักษะการฟังจะถูกจัดรวมอยู่ในวิชาภาษาญี่ปุ่นเบื้องต้น ซึ่งรวมการฝึกฟัง พูด อ่าน เขียนขั้นพื้นฐาน โดยมีจำนวนชั่วโมงเรียน 5 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ เมื่อขึ้นปีที่ 3 จึงจะมีคอร์สการฟังที่จัดเป็นวิชาเลือก โดยมีจำนวนชั่วโมงเรียน 1 ชั่วโมง 40 นาทีต่อสัปดาห์

3.1.2 ระดับมหาวิทยาลัย

ในกรณีที่เปิดสอนภาษาญี่ปุ่นเป็นวิชาเอกหรือวิชาโท ในปีที่ 1 การฝึกทักษะการฟังจะถูกจัดรวมอยู่ในวิชาภาษาญี่ปุ่นเบื้องต้น โดยมีจำนวนชั่วโมงเรียน 5 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ เมื่อขึ้นปีที่ 2 เป็นต้นไป บางมหาวิทยาลัยมีคอร์สการฟังโดยเฉพาะ แต่โดยทั่วไปหลักสูตรของมหาวิทยาลัยส่วนใหญ่จะจัดเป็น วิชาการฟังและการพูดภาษาญี่ปุ่น ส่วนจำนวนชั่วโมงเรียนนั้นอยู่ในระหว่าง 3-5 ชั่วโมงต่อสัปดาห์

ในกรณีที่เปิดสอนภาษาญี่ปุ่นเป็นวิชาเลือก การฝึกทักษะการฟังจะถูกจัดรวมอยู่ในวิชาภาษาญี่ปุ่นเบื้องต้น มีจำนวนชั่วโมงเรียน 3 ชั่วโมงต่อสัปดาห์

ทักษะด้านการฟังเป็นทักษะที่สำคัญ ผู้สอนควรให้ความรู้และการฝึกฝนที่เหมาะสมตั้งแต่ในระยะเริ่มแรกของการศึกษา แต่การศึกษาภาษาญี่ปุ่นในเมืองไทย ในปีแรกทักษะด้านการฟังจะถูกฝึกพร้อมกับทักษะอื่นๆ คอร์สการฟังโดยเฉพาะ หรือคอร์สการฟังและการพูด จะเริ่มเมื่อขึ้นปีที่ 2 แล้ว ซึ่งเป็นการฝึกฝนที่ซ้ำไป นอกจากนี้การฝึกทักษะด้านการฟังร่วมกับทักษะด้านอื่นๆ หากให้ความสำคัญในแต่ละทักษะไม่เท่ากันอาจเกิดปัญหาตามมาได้ เช่น ฝึกฟังและพูดแต่นั่นการพูดมากกว่าฟัง ผู้เรียนพูดได้แต่ฟังไม่เข้าใจ ก็ไม่อาจเรียกได้ว่าประสบผลสำเร็จในการสื่อสาร

3.2 ผู้สอน

โดยทั่วไป สถาบันการศึกษาที่มีผู้สอนทั้งชาวไทยและชาวญี่ปุ่น มักจะให้ผู้สอนชาวญี่ปุ่นเป็นผู้รับผิดชอบฝึกและสอนวิชาการฟังและการพูด แต่สำหรับบางสถาบันการศึกษาที่ไม่มีผู้สอนชาวญี่ปุ่น ผู้สอนชาวไทยก็จำเป็นต้องเป็นผู้รับผิดชอบดูแลการเรียนการสอน

การมีผู้สอนชาวญี่ปุ่นเป็นผู้รับผิดชอบการสอนมีข้อดีที่ผู้เรียนได้ฝึกฟังสำเนียงโดยตรงจากเจ้าของภาษา ส่วนการที่ผู้สอนชาวไทยเป็นผู้รับผิดชอบการสอนมีข้อดีตรงที่ เมื่อมีปัญหาทั้งผู้เรียนและผู้สอนสามารถซักถาม ตอบและอธิบายให้เข้าใจได้ง่าย

แต่อย่างไรก็ตาม ผู้สอนทั้งชาวญี่ปุ่นและชาวไทยควรมีความรู้ในเรื่องระบบเสียงของภาษาไทยและภาษาญี่ปุ่นด้วย เพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษาหาวิธีการสอนที่เหมาะสมต่อไป

3.3 อุปกรณ์ที่ใช้ในการสอน

ข้อมูลจากการสำรวจของมูลนิธิญี่ปุ่น 『平成 13 年度日本語教育の学習環境と学習手段に関する調査研究タイ (バンコク) アンケート調査集計結果報告書』 พบว่าสื่อและอุปกรณ์ที่มักจะใช้ในชั้นเรียน รองจากตำราคือเทปบันทึกเสียงและวีซีดี นอกจากนี้ยังพบว่าผู้สอนชาวไทยใช้สื่อหรืออุปกรณ์ที่มีจำหน่ายอยู่ทั่วไป ในขณะที่ผู้สอนชาวญี่ปุ่นใช้สื่อหรืออุปกรณ์ที่ผลิตขึ้นมาเองมากกว่า

เหตุผลที่ผู้สอนชาวไทยใช้สื่อหรืออุปกรณ์ที่มีจำหน่ายอยู่ทั่วไปมากกว่าจะผลิตขึ้นมาเองนั้นอาจขึ้นอยู่กับหลายปัจจัย เช่น ผู้สอนไม่มีความมั่นใจในสำเนียงภาษาญี่ปุ่นของตน ขาดความมั่นใจในการออกเสียง นอกจากนี้ยังมีปัญหาในเรื่องความรู้สามารถที่เกี่ยวกับวิธีการสอนภาษาญี่ปุ่น เช่น ต้องการจะผลิตแบบทดสอบการฟังแบบจับใจความ แต่ไม่รู้ว่าจะต้องทำอย่างไร (濱田 (2004))

การใช้สื่อหรืออุปกรณ์ เช่น เทปบันทึกเสียงหรือวีซีดีช่วย เป็นวิธีแก้ปัญหาที่ง่ายและสะดวก แต่ผู้สอนควรเข้าใจและรู้จักวิธีการสอน การนำเสนอที่ดีด้วย

3.4 ตำราและสื่อการสอน

ในบทความนี้ จะไม่ขอกล่าวถึงตำราและสื่อการสอน ที่ผู้สอนในแต่ละสถาบันผลิตขึ้นมาเองเนื่องจากการรวบรวมข้อมูลค่อนข้างทำได้ยาก แต่จะขอกล่าวถึงตำราและสื่อการสอนที่มีจำหน่ายอยู่ทั่วไป

ตำราและสื่อการสอนด้านการฟังขั้นพื้นฐานที่ใช้ในเมืองไทย แบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ 1.) ตำราและสื่อการสอนภาษาญี่ปุ่นเบื้องต้น ไม่ได้เน้นทักษะด้านการฟังเพียงทักษะเดียว แต่มีส่วนที่เป็นการฝึกทักษะด้านการฟังประกอบอยู่ในตำราชุดนั้น 2.) ตำราและสื่อการสอนที่มีจุดประสงค์เพื่อฝึกทักษะด้านการฟังเป็นหลัก

トーンディノック(2004) ได้วิเคราะห์ตำราและสื่อการสอนที่ใช้ฝึกทักษะด้านการฟังขั้นพื้นฐาน 5 เล่ม ซึ่งประกอบไปด้วยตำราประเภทที่หนึ่ง 3 เล่ม คือ 『日本語よろしく』, 『みんなの日本語』, 『24 Task for Basic Modern Japanese Vol.1 にほんごきいてはなして』 และตำราประเภทที่สอง 2 เล่ม คือ 『楽しく聞こう I 文化初級日本語聴解教材』, 『初級日本語聴解練習毎日の聞き取り 50 日 上』

ผลสรุปบทวิเคราะห์ตำราทั้ง 5 เล่ม มีดังนี้ 『みんなの日本語』, 『24 Task for Basic Modern Japanese Vol.1 にほんごきいてはなして』, 『楽しく聞こう I 文化初級日本語聴解教材』

และ『初級日本語聴解練習毎日の聞き取り 50 日 上』 มีแบบฝึกทักษะการฟังแบบจับใจความ การคาดเดาใจความจากบริบท รวมทั้งมีการฝึกทักษะอื่นๆ ด้วย แต่ยังคงแบบฝึกการฟังในเรื่องของระบบเสียงและการแยกเสียง นอกจากนี้ในตำราไม่มีคำอธิบายชื่อเฉพาะของบุคคลหรือสถานที่ อาจทำให้เกิดปัญหาหากผู้เรียนศึกษาด้วยตัวเอง ในส่วนของเนื้อหาหรือการกำหนดสถานการณ์ เนื้อหาที่ปรากฏในตำราส่วนใหญ่เป็นเรื่องส่วนบุคคล ทำให้รู้สึกเหมือนเป็นเรื่องใกล้ตัวผู้เรียน เรื่องที่ใกล้ตัวของผู้เรียน (เช่น ภายในสถานศึกษา การสนทนาระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน เป็นต้น) มีปรากฏอยู่น้อย

ส่วนตำรา『日本語よろしく』นั้น มีการกำหนดฉากหรือสถานการณ์ในเมืองไทยที่ใกล้ตัวผู้เรียน จึงทำให้ผู้เรียนเข้าใจได้ง่าย แต่แบบฝึกของตำราเป็นการฝึกภาษาญี่ปุ่นแบบพื้นฐานทั่วไป จึงไม่เหมาะที่จะนำมาใช้เพื่อฝึกการฟังโดยเฉพาะ

4. ประเด็นที่ควรศึกษาต่อไป

จากสภาพการณ์ และข้อจำกัดของการศึกษาภาษาญี่ปุ่นด้านการฟังในเมืองไทยที่กล่าวมาแล้วข้างต้น การจะพัฒนาการศึกษาภาษาญี่ปุ่นด้านการฟังขั้นพื้นฐานควรจะศึกษาในประเด็นต่อไปนี้

- 1.) การกำหนดขอบเขตของความสามารถด้านการฟังภาษาญี่ปุ่นขั้นพื้นฐาน นอกจากความสามารถในการแยกเสียงแล้ว ความสามารถในการจับใจความ การคาดเดาโดยอาศัยบริบท การสังเกตโทนเสียงซึ่งบ่งบอกทั้งความหมายของสาร อารมณ์ของผู้ส่งสารต้องการจะสื่อ ล้วนเป็นสิ่งที่ต้องคำนึงถึง และต้องศึกษาต่อไป
- 2.) วิธีการแก้ปัญหาในเรื่องเสียงที่เป็นปัญหาในการฟังของผู้เรียนชาวไทย ต้องศึกษาในเรื่องของเทคนิคการสอน วิธีการฝึกฟัง รวมถึงการสร้างแบบฝึกหัด
- 3.) วิธีแก้ปัญหาคำที่ผู้สอนชาวไทยไม่มั่นใจในการออกเสียงภาษาญี่ปุ่น นอกจากการใช้เทปบันทึกเสียงหรือวิดีโอเพื่อแก้ปัญหาแล้ว การให้ความรู้ในเรื่องระบบเสียงภาษาญี่ปุ่น ตลอดจนความรู้ด้านเทคนิควิธีการสอน เพื่อพัฒนาความสามารถทั้งในด้านการใช้ภาษาญี่ปุ่นและการสอนภาษาญี่ปุ่นแก่ผู้สอนชาวไทย ก็เป็นประเด็นสำคัญที่ควรศึกษา
- 4.) ตำราและสื่อการเรียนการสอน ควรศึกษาว่าตำราและสื่อการเรียนการสอนด้านการฟังขั้นพื้นฐานสำหรับผู้เรียนชาวไทย ควรมีลักษณะเช่นไร จาก สถานการณ์ หรือเนื้อหาที่ใช้ฝึกฟังควรเป็นอย่างไร ลักษณะของแบบฝึกหัดควรออกมาในรูปแบบใดจึงจะเหมาะสม

5. บทส่งท้าย

จากการศึกษาถึงสภาพการณ์การเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นด้านการฟังเบื้องต้นในเมืองไทย ทำให้พบว่ามີประเด็นปัญหาหลายอย่าง เช่น การกำหนดลักษณะของความสามารถทางการฟังเบื้องต้น ความสามารถของผู้เรียนและจำนวนชั่วโมงฝึก ผู้สอนขาดความมั่นใจ การกำหนดลักษณะของตำราหรือสื่อการสอน ประเด็นเหล่านี้ผู้เขียนจะศึกษาค้นคว้าเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นด้านการฟังในเมืองไทยต่อไป

บรรณานุกรม

- 石田敏子 (1988) 『日本語教授法』 大修館書店 175-179
- 木村宗男・阪田雪子・窪田富男他 (1989) 『日本語教授法』 おうふう 162-165
- スチャード・P. (1988) 「私の日本語聴解の困難」 『日本語教育 64 号』 日本語教育学会
- トーンディノック スカンヤ (2004) 『タイ人学習者向け初級聴解教材開発のための基礎研究』 九州大学修士論文
- 土岐哲 (1988) 「聞き取り基本練習の範囲」 『日本語教育 64 号』 日本語教育学会 31-40

濱田帯広 (2004)『海外におけるノンネイティブ日本語教師支援の現状と課題—タイ地方都市における中等機関タイ人教師支援活動を通して—』九州大学修士論文

松崎寛 (2003)「聞くための日本語教育文法」『2003 年度日本語教育学会秋季大会予稿集』日本語教育学会 32

<http://www.arts.chula.ac.th/^japan/first.html>

http://www.arts.su.ac.th/html/course_japan.html

<http://www.geocities.co.jp/Berkeley/8369/pastdata/y02/shiryou1.jpg>

<http://www.hum.ku.ac.th/human/ba/Foreign/Japanese.html>

<http://www.la.ubu.ac.th/thai/html/faculty/teach/japan.html>

